

Wie zich aanpast overleeft

18

P+ NOVEMBER + DECEMBER 2012

Op zijn afscheid stonden businessleaders in een rij om hem de hand te schudden. Dat overkwam geen enkele natuurbeschermer voor hem. Nu wil Willem Ferwerda samen met concerns opnieuw leven geven aan gedegeneerde gebieden, wereldwijd. Noem het: eco-renovatie.

+ TEKST HETTY NIETSCH + FOTOGRAFIE CHRIS DE BODE

We hebben afgesproken in Gasterij Stad-zigt, een gloednieuw etablissement van Natuurmonumenten. Het ligt pal aan de rand van het Naardermeer, het oudste beschermde natuurgebied van Nederland en initiatief van leraar Jac P. Thijssse. Je kunt er zo in een bootje stappen, om een excursie te maken. Op deze wilde plek in Naarden vertelt alweer een onderwijzer hoe het verder moet met de wereld. Hier was een oud familiebedrijf van een boer gevestigd, verhaalt Willem Ferwerda (1959). De boer is verdwenen, hij is uiteindelijk uitgekocht. Landbouw en natuurbeheer gingen niet samen. De boer hield niet van buurman Natuurmonumenten en omgekeerd boterde het evenmin. Dat zou anders moeten, vindt de ecooloog. "Landbouw en natuurbeheer moeten leren dat ze elkaar nodig hebben, niet zonder elkaar kunnen, zeker niet op de lange termijn."

Ferwerda is tropisch bioloog. Als klein jongetje, opgroeiend in de Amsterdamse Watergraafsmeer, ontstond die fascinatie voor de natuur op de paar dan nog braakliggende terreinen naast de woonwijk. Hij zocht er naar alles wat rondkroop, vulde er zijn terraria thuis mee. Krekels, kikkers, rupsen en slangen. Moeder was minder enthousiast als er weer eens iets was ontsnapt. Met vader – predikant – discussieerde de jonge Ferwerda over het scheppingsverhaal. "Ik was een fervent Darwi-

nist en ik wist dat ik gelijk had. Later is mijn vader daar ook wel in meegegaan."

Het was op een Italiaanse camping waar hij aan de hand van zijn vader rondwandelde en mensen een slang zag molesteren. Hij noemt het een *magic moment*: "Die slang keek mij aan." Maar denk niet dat hij, door dit zo te zeggen, een vaag figuur is. Want dat is hij niet. Het raakte hem gewoon, als kind, om te zien hoe deze mensen met stenen en stokken 'op hun eigen angsten stonden in te slaan'. En waarom? Het was een onschuldige ringslang, niet giftig, niet agressief. Hij heeft het nooit meer vergeeten en herinnert zich vooral dat hij een besef kreeg van wat hij later leerde kennen als 'holisme': dat alles met alles verbonden is, een geheel is. Ferwerda: "Het klinkt misschien soft, maar het besef dat je een schakel bent in een groter geheel en ten diepste onderdeel van de natuur bent, is als een rode draad door mijn leven gevlochten." Hij ging biologie studeren, specialiseerde zich in de tropische tak van die studie en vertrok naar verre landen als Sri Lanka en Colombia. In de jaren tachtig ging hij werken voor een nieuwe eco-reisorganisatie in Nijmegen die dan Stichting Natuurstudie Projecten heet, nu simpelweg SNP. Hij begeleidde natuurritten naar Spaanstalige landen op de wereld. "Dat was leerzaam. Met een hele

groep eigenwijze academici drie weken door het oerwoud trekken brengt niet altijd het beste in iedereen boven. Daar heb ik veel van geleerd."

Wat is de truc?

"Vooral positief en enthousiast blijven en op de juiste momenten boos worden. Ik was 28 jaar en in die groepen reisden mensen mee met een grote staat van dienst. Met hun slechte humeur konden ze enorm de sfeer bepalen. Probeer als jong broekie die man die raadsheer bij de Hoge Raad is maar eens tot een andere houding aan te zetten. Het is een enorm onderschat beroep: reisleider."

Daarna werd hij in *between jobs* een jaartje leraar biologie op een middelbare school in Amsterdam-Slotervaart. "Daar zag ik hoe ondergewaardeerd het onderwijs is, hoe bevlogen docenten worden onderbetaald. Een vijfde van de kinderen was autochtoon. De taal alleen al was een verschrikkelijk probleem. Ik heb groot respect voor mensen die jaar in, jaar uit voor de klas staan."

Uiteindelijk viel alles op zijn plaats toen het Nederlandse comité van IUCN (International Union for Conservation of Nature, opgericht in 1948) een personeelsadvertentie plaatste. Met geld van het ministerie van Buitenlandse Zaken mocht de koepel een tropisch regenwoudfonds opzetten en zocht daarvoor een coördinator. "Ik wist: dat is het. De makers van de Rode Lijst met bedreigde diersoorten. En toen ik later directeur werd, heb ik gezegd dat ik me er voor tien jaar aan zou committeren. Het werden er twaalf."

Vanaf 2000 werd hij algemeen directeur. "Terugkijkend was het een *balancing act* om alle partijen bij elkaar te houden. Het was vooral de kunst om alle leden te laten inzien dat het gemeenschappelijk belang veel groter is dan verdeeldheid die optreedt binnen organisaties waar gematigden en de fundamentalisten hun strijd strijden. Die botsingen kunnen discussies gaan overheersen. Daardoor maakt nie-

Willem Ferwerda start grootschalige eco-renovatie: "We hebben het over gebieden die bij elkaar opgeteld vijfhonderd keer zo groot zijn als Nederland."

BIOGRAPHY WILLEM FERWERDA

Geboren	8 juli 1959 Amsterdam
Studie	1978 – 1981 Vrije Universiteit Amsterdam, biologie 1982 – 1987 Universiteit van Amsterdam / Universidad Nacional Bogotá, masters tropische ecologie en landbouw 1996 – 1998 Psychotherapie
Loopbaan	1986 – 1992 SNP Natuurreizen, hoofd intercontinentale programma 1992 – 1992 Leraar biologie Mondriaan College, Amsterdam 1993 – 1995 Baobab Reizen, hoofd expedities 1995 – 2012 IUCN NL, van programmamanager tot directeur 2012 – heden Erasmus Universiteit, Executive fellow Business & Ecosystems, IUCN Commission Ecosystem Management
Privé	Getrouwd met Petra van Veelen, twee kinderen van elf en vijftien jaar

➤ mand meer een vuist en wordt er alleen over en weer beschuldigend gesproken. Ik probeerde steeds te verbinden. Dat vinden de kleine clubs fijn. De grote organisaties zijn daar minder van gecharmeerd.”

Wat een gedoe...
“Ja, het kostte veel tijd, maar het was nodig om een volgende stap te maken. Ik vond het noodzakelijk om het bedrijfsleven bij ons werk te betrekken. Als je kijkt naar de eeuwenlange natuurvernietiging in de wereld, dan zie je dat die het resultaat is van onwetendheid. En ook: korte termijn winstbejag vermengd met politieke belangen. Als je echt iets wil bereiken, dan moet je iedereen, dus ook het bedrijfsleven erbij betrekken. Dat lag soms gecompliceerd omdat de grote aangesloten organisaties één op één verbintenissen hadden met bedrijven en de neiging hebben die verbintenissen exclusief voor zichzelf te houden. Zoals het Wereld Natuurfonds indertijd met Essent, Natuurmonumenten met Nuon. Uiteindelijk ontstond het plan voor *Leaders for Nature*: de top van het bedrijfsleven bijeenbrengen, later ook de toekomstige leiders in die bedrijven.”

Maar waarom zouden ondernemers naar een tropisch ecooog willen luisteren, ze hebben zelf toch ook deskundigheid in huis?
“Ik dans niet om de hete brij heen. Ik vroeg: weet u waar uw bedrijf over dertig jaar staat? Waar het straks water vandaan haalt? Grond-

stoffen? Je vertelt hen over het verlies aan habitats wereldwijd, vervuiling, degradatie van gronden. Wat dat betekent voor hun product, voor hun kinderen... Ik heb een combinatie van inhoud en van betrokkenheid. Bovendien: bij mij komen ze niet weg. Ik zeg het recht in hun gezicht en ik heb de achterliggende rapporten in mijn tas zitten.”

Waar proberen bedrijven dan mee weg te komen?
“Dat het zo erg niet is. En dat ze werken aan alternatieven. Dan zegt iemand: ‘We gaan investeren in biofuels!’ Dan zeg ik: Bent u dan van plan om de planeet vol te gaan zetten met sojabonen en heel Nederland met koolzaad? Bedrijven willen nu eenmaal niets kleinschalig houden. Als ze dus zeggen dat ze een fabriek willen bouwen voor biobrandstoffen, dan wil je weten: waar dan? En hoe groot? En wat zijn de consequenties voor het ecosysteem?”

Een reality-check van mooie woorden?
“Ik denk mee, ik verplaats me in hun probleem. Ik kaats terug. Hun dilemma’s zijn ook groot, dat besef ik.”

Wat zegt het over topmensen dat ze niet zelf op die ideeën kunnen komen?
“Ondernemers, businessleaders, boeren, politici, ecologen, iedereen zit in zijn eigen tunnel. Iedereen wil op de korte termijn scoren. En als je niet bereid bent uit die tunnel te komen, kun je niet tot oplossingen komen. Natuurlijk

“Als je kijkt naar de eeuwenlange natuurvernietiging in de wereld, dan zie je dat die het resultaat is van onwetendheid”

zijn hun dilemma’s groot. Was ik CEO bij RWE, dan zou ik moeten bedenken hoe ik de kerncentrales moet sluiten, hoe ik toch energie aan het net kan blijven leveren, hoe ik actiegroepen kan uitleggen waarom de kolencentrales nog open moeten blijven. Dat ik wel zonne- en windparken wil, maar dat je deze op korte termijn niet kan realiseren... Mijn eerste neiging is dus niet om mensen de les te lezen, ik heb allereerst respect voor hen die voor deze problemen staan. Ik kan alleen proberen te helpen hen op ideeën te brengen waar ze nog niet eerder op zijn gekomen.”

Vanuit welke gedachte?
“Enerzijds vanuit de les van Darwin: de best aangepaste heeft de toekomst. Anderzijds leert de ecologie ons in verbindingen te denken. Klimaatverandering, verzuring van oceanen, zoetwaterschaarste, gedegenereerd land, problemen in de fosfaat- en stikstofketen, antibiotica, fijnstof... Deze *planetary boundaries* vormen ook de natuurlijke grenzen voor het menselijk welzijn.”

Ondernemers ergeren zich juist vaak aan hun criticasters, de animositeit over en weer heeft ook iets irritants.
“De alarmbellen klinken het hardst in Westerse samenlevingen. Maar de echte grote problemen doen zich vooral voor in samenlevingen die minder vrij zijn. Wie zijn nu eigenlijk de echte grote verliezers? Gazprom is vele malen groter dan Shell. Als je kijkt naar de oliewinning: 85 procent van de oliewinning wordt door staatsbedrijven uitgevoerd. 15 Procent is privaat en van die 15 heeft Shell maar 3 procent. Nog steeds is dat heel groot en levert het enorme winst op – vorig jaar twintig miljard dollar: de winst van Unilever valt erbij in het niet. Het is prima om Westerse bedrijven kritisch te volgen. Maar sluit niet de ogen voor de Saoedies, de Chinezen of de Russen.”

We leven in een periode in de geologische geschiedenis die het *anthropocene* wordt genoemd. Menselijke activiteiten hebben voor het eerst een duidelijk aanwijsbare impact op gebeurtenissen op deze planeet.

Ferwerda: “De kosten voor eco-renovatie vallen weg tegen de enorme opbrengsten, in economisch, sociaal en spiritueel opzicht.”

Wat staat voor u als ecooog boven aan het prioriteitenlijstje, de klimaatverandering of het herstel van ecosystemen?
“We moeten realistisch zijn. Aan de opwarming van de aarde kunnen we nu niet zoveel veranderen. Natuurlijk moeten we met man en macht de uitstoot van CO₂ tegengaan en compenseren. Maar tegelijkertijd – en misschien worden mijn collega’s wel heel erg boos op me als ik dit zeg – weet ik dat het heel lastig zal zijn om die CO₂ in de atmosfeer op korte termijn terug te dringen. Dat kost honderden, zo niet duizenden jaren. Je moet je dus aanpassen: Charles Darwin!”

Waar vallen dan wel successen te oogsten?
“We moeten gedegenereerde gebieden herstellen. Die worden nu door allerlei instanties in kaart gebracht. We hebben het over gebieden die bij elkaar opgeteld vijfhonderd keer zo groot zijn als Nederland. We weten dat het kan. Dit gaat over land, maar ook over water, koraal, mangroves, woestijnen. Het kost tijd, maar het kan.”

“Je kunt er zelfs geld mee verdienen als je bijvoorbeeld op gedegradeerde woestijngrond de vegetatie herstelt en water en landbouw terugbrengt. Samenwerking tussen natuur en landbouw is dan van belang. In deze gebieden hebben boeren en natuurbeschermers hetzelfde gemeenschappelijk belang: herstellen van het natuurlijk fundament, de *top-soil*.”

Anders dan met CO₂ afvangen zijn de resultaten plezierig zichtbaar.
“Ja. Hier kun je iets laten zien. Het is een combinatie. Als jij een kaalgeslagen gebied gaat herstellen en de vegetatie komt terug, dan sla je de koolstof (De C van CO₂) op in de bodem, dan komt het water terug, de biodiversiteit, wolken, regen... Mensen worden gezonder en hebben weer werk. Dus hoeven de jongeren in Burkina Faso niet werkloos op het dorpsplein rond te hangen, dromend over een vlucht naar het noorden.”

Het klinkt zo mooi, er moet wel een probleem bij zijn.
“Het probleem is: tijd. Dit werkt niet binnen twee jaar, dit duurt minimaal een jaar of twintig. Dus moeten we bedrijven en investeerders overtuigen van nut en noodzaak. Dus moeten we nieuwe partnerships gaan creëren: bedrijven die investeren in herstel.”

Concreet betekent dat?
“Neem Brazilië. Daar zijn grote gebieden te herstellen. Welke Nederlandse bedrijven hebben daar belangen? Philips, Shell, Rabobank, Unilever, DSM, vanwege mijnbouw, oliewinning, vezels, biobrandstoffen, enzovoorts. Met deze vijf partners – het is maar een voorbeeld – zouden we samen met lokale mensen een gebied dat er slecht aan toe is – en dus goedkoop – kunnen herstellen, beter maken, weer tot leven wekken.”

“De echte grote problemen doen zich vooral voor in samenlevingen die minder vrij zijn. Wie zijn nu eigenlijk de echte grote verliezers?”

Een nieuwe missie?
“Ja, ik wil de makelaar zijn die bedrijven en organisaties in partnerships bij elkaar brengt en hen koppelt aan hectares. Waarbij wij die partners vragen om op businessschools hun ervaringen te doceren zodat de erfenis wordt veilig gesteld. Ecologie wordt zo de bepalende factor voor economie. Veel ecologen zullen me aanvallen als ik dat zeg. Maar je moet het wel zo benoemen, anders kom je er niet doorheen.”

In 2013 is het zo ver: dan begint hij een internationale stichting die nu alleen nog bestaat onder de werktitel ‘Nature Resilience’, wat staat voor ‘natuurlijke veerkracht’. Zijn eerste rondje langs investeerders, bedrijven, businessschools, overheden en ngo’s zit er bijna op.

Hij ontmoet ook weer oude bekenden die hem op zijn afscheid bij het IUCN NL de hand kwamen drukken. Waaronder het business netwerk dat zich bundelde als ‘Leaders for Nature’ en de koers van de grote ondernemersorganisatie VNO-NCW verlegde. In zijn plan zit al zijn ervaring gestopt, zeker ook die van praktisch onderwijzer. Bewijsfoto’s tonen het wonder van verdorde landschappen, die al na enkele jaren eco-restauratie weer net zo groen zijn als voorheen. In het netwerk van Ferwerda zitten deskundigen die over tal van methodes beschikken, “van de technieken van Waterboxx tot sleuven graven, permacultuur, schimmelcultuur, kortom een uitgebreide toolkit.”

Ferwerda heeft een businesscase: “Twee miljard hectare gedegradieerd land is geschikt om de biodiversiteit te herstellen. Op meer dan de helft kan dat door dit te combineren met kleinschalige land- en bosbouw, zodat op waardeloos land ook weer economisch leven ontstaat. De kosten voor eco-renovatie vallen weg tegen de enorme opbrengsten, in economisch, sociaal en spiritueel opzicht. Economen hebben berekend dat dit 21 tot 72 miljard dollar per jaar aan *ecoservices* oplevert.” In 2013 of 2014 wil hij zijn eerste partnerships realiseren. ■ wferwerda@rsm.nl